

mokslas menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1986

KOVO MĖN. 29 d. / MARCH 29, 1986

PART TWO - Nr. 63(17) 13

Šiame numeryje:

- Du tūkstančiai amerikiečių rašytojų raginami padėti Gintautui Iešmantui.
- Lietuvos valstybinės sąrangos krikštas.
- Kastyčio Izokaičio fotografijų paroda.
- Lietuvių moterų dailininkių draugijos sukaštis (7)
- Joseph Elilya eilėraštis „Jėzus“.
- Lietuvos krikštas Mokslo ir kūrybos simpoziume.
- Chicagos teatruose.
- Arnoldo Voketaičio ir Daivos Mongirdaitės koncertas.
- Nuomonės ir pastabos.
- Kas bus šventu Kazimieru?
- Tomas Venclova Kalifornijoje.

Kertinė Parasė

Du tūkstančiai amerikiečių rašytojų raginami padėti Gintautui Iešmantui

Vasario 12 d. Amerikiečių PEN centras painformavo Lietuvos Rašytojų sąjungos valdybos pirmininką Alfonsą Maldonį apie Amerikoje daromas pastangas „sąžinės kalinio“ Gintauto Iešmanto reikalui. Maldoniu buvo pasiūstta kopija aplinkraščio, kuriame 2000 PEN centru narių raginami rašyti laiškus sovietinės valdžios atstovams ir prašyti, kad iš Gulago būtų paleistas sargantis lietuvių poetas ir žurnalistas. Amerikiečių PEN centrai priklauso daugelis Lietuvoje gerai žinomi ir lietuvių kalbą išverstų rašytojų: Arthur Miller, John Updike, Nobelio laureatas Saul Below, Kurt Vonnegut, Allen Ginsberg, neseniai Pergalėje spausdinta Joyce Carol Oates ir kiti.

Amerikiečių rašytojų organizacijos aplinkraštyje primenama, kad praėjusių metų lapkričio mėnesį Vilniuje lankėsi Arthur Miller ir Allan Ginsberg, kurie ten mėgino iškelti Sovietų Sąjungoje pažeidžiamą žmogaus teisių ir kalinamų rašytojų klausimus. Miller pradėjo skaityti Tarptautinio PEN klubo sudarytą beveik šimto Sovietų Sąjungoje kalinamų rašytojų sąrašą, bet sovietinės delegacijos vadovas Nikolajus Fedorenka jį nutraukė.

Beveik prieš penkerius metus — rašoma aplinkraštyje — tame pačiame Vilniuje, Aukščiausio teismo pastate, poetas ir žurnalistas Gintautas Iešmantas buvo teisiamas už sovietinio Baudžiamojo kodekso 70-jo straipsnio, „Antisovietinė agitacija ir propaganda“, pažeidimą.

PEN aplinkraštyje trumpai aprašo Iešmanto gyvenimą: jo studijos Vilniaus Pedagoginiame institute, 20 metų žurnalistinės veiklos, darbas bibliografiniame archyve. Jis buvo suimtas 1980 m. kovo mėnesį drauge su Povilu Pečeliūnu ir Vytautu Skuodžiu. Visi trys buvo apkaltinti savilaidinių *Perspektyvų* leidimu, užsienio radijo laidų klausymu ir „antisovietinės literatūros“

skaitymu. Iešmantui dar buvo priekšta „antisovietinės poezijos“ rašymas ir raginimas Lietuvą atskirti nuo Sovietų Sąjungos. Kaip toliau informuoja amerikiečių rašytojų aplinkraštyje, Iešmantas buvo nuteistas kalėti šešerius metus griežto režimo konclageryje ir penkeriems metams nutėmimo. 1981 m. vasario mėnesį jis atvyko į 35-tą lagerį Permės srityje. Nuo to laiko apie jį nedaug tegirdėta. Atrodo, kad jo šeima bijo susirašinėti su užsieniu. Naujų žinių apie Iešmantą pasirodė Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronikos 1984 m. spalio numeryje. Ten rašoma, kad Iešmantas buvo paskelbęs bado streiką, protestuodamas prieš konclagerio vadovybės uždraudimą jam rašyti. Po dešimties dienų badavimo jis buvo prievarta pamaitintas ir, nepaisant jo būklės, priverstas valyti sniegą, nors temperatūra buvo žemiau nulio.

Visa tai ir PEN Kalinamų rašytojų komiteto iš kitų šaltinių gauta informacija paskatino Tarptautinį PEN klubą savo sausio mėnesį New York'e įvykusiame kongrese priimti rezoliuciją Iešmanto klausimu. Klubo pirmininkas Pär Wästberg ir sekretorius Andre Blokh bematant pasiuntė Sovietų Sąjungos kompartijos generaliniam sekretoriui Gorbačioviui telegramą, kurioje prašoma, kad Iešmantas būtų paleistas „humanitariniais sumetimais“. Telegramoje minimi keturi kiti rašytojai: Mykola Rudenka, Nizatmedinas Achmetovas, Juris Badzio ir Juris Tar-nopolskis, kurių sveikata taip pat labai pašlijusi ir kuriems, kaip ir Iešmantui, kalėjime gresia mirties pavojus. (Per praėjusius pusantrų metų sovietiniuose kalėjimuose mirė penki rašytojai, kurių sveikata palaužė lagerinė aplinka ir nepakankama medicininė priežiūra.)

Amerikiečių PEN aplinkraštyje rašoma, kad 1984 metais Iešmantas buvo perkeltas į Permės 36-tą lagerį, kuris skiriasi nuo 35-tojo tuo,

Lietuvos valstybinės sąrangos krikštas

VYTAUTAS BAGDANAVIČIUS

Lietuvių valstybinė sąranga, vadinama Didžioji Lietuvos kunigaikštija, vadovaujama Jogailos, 1387 metais įsijungė krikščionišką tautų tarpan. Tai yra labai reikšmingas įvykis ne tik lietuvių tautos, bet ir visos Vidurio Europos gyvenime. Šį įvykį verta svarstyti įvairiais atžvilgiais.

Lietuvių tauta, sukūrusi pastovų politinį organizmą, yra sugebėjusi nepriimti krikšto nuo pat tų laikų, kada ji su krikščionybe susitiko, sakykim, apie tūkstantuosius metus po Kristaus. Bent du šimtus metų ji aktyviai kovojo su organizuotomis krikščionybės pastangomis įjungti ją į Vakarų Europos valstybių sąrangą. Sunku būtų be atskirų studijų nustatyti, kaip ilgai lietuviai kovojo su lenkais, bet aišku, kad ir šių kovų priežastį, žymia dalimi, sudarė Lietuvos nesi-jungimas į Vakarų kultūrą. Tačiau nuo 1387 metų Lietuvos Didžiosios kunigaikštijos laikysena krikščionybės atžvilgiu iš esmės pasikeičia. Tai sakant nenorima sakyti, kad visi konfliktai tarp Didžiosios Lietuvos kunigaikštijos ir Vakarų Europos tautų būtų išnykę, tačiau jie įgavo kitą pobūdį. Taip Vytauto ir kryžiuočių karo žygis prieš totorius jau buvo bendras Vakarų kultūros žygis prieš juos. O iš kitos pusės, Žalgirio mūšis jau nebuvo Lietuvos priešinimasis krikštui, nes tiek lietuvių, tiek lenkų kariuomenių vadovybėje stovėjo krikščioniški vadai.

Lietuviška visuomenė per mažai dėmesio kreipia krikšto įvykio objektyvioms studijoms dėl kad jame veikia psichiatrinė ligoninė, į kurią uždarami „psichiniai nesveiki“ kaliniai. Šiais metais Iešmantas baigs atsedėti savo bausmę lageryje ir turės būti perkeltas į nutėmimą. Vakaruose bijojami, kad jis bus nuteistas ir „palaidotas“ psichiatrinėje celėje. Taip pat nuogastaujama, kad jam gali būti pritaikytas naujas sovietinis įstatymas, pagal kurį lagerio vadovybė gali jį iš naujo nuteisti už „užsispyrimą“, kadangi jis teberašo, nepaisydamas draudimo. Pasiremami šiuo įstatymu — sovietinio Baudžiamojo kodekso 188-3-uoju straipsniu — lagerių pareigūnai jau pridėjo trejus ar penkerius metus keliems rašytojams, kurie nenustoję rašę kalėjime.

Iešmantui dabar ypač reikia savo kolegų užsienyje pagalbos — pabrėžia Amerikiečių PEN klubo aplinkraštyje. Amerikiečių rašytojai skatinami rašyti „mandagius“ laiškus konclagerio direktoriui Žuravkovui ir Sovietų Sąjungos Generaliniam prokurorui Rekunkovui, paminėti savo susirūpinimą Iešmanto sveikatos būkle ir išreikšti viltį, kad jis bus amnestuotas. Tikimasi, kad tai gali pagerinti jo padėtį ir palengvinti jo ateitį šiuo lemtingu jo bausmės metu.

Ši amerikiečių rašytojų iniciatyva lietuvių rašytojų suvažiavimo išvakarėse turi gilios simbolinės reikšmės. Ar susilauks Iešmantas paramos žodžio ir iš savo kolegų tėvynėje?

kelių priežasčių. Viena iš jų yra mažavertiškas savo tautos išgyvenimas, manant, kad pats krikšto pavėlinimas yra neigiamas bruožas lietuvių tautai. Tai nėra visa tiesa. Ankstyvesnis krikšto priėmimas kaip tik galėjo labiau prisidėti prie lietuvių tautos nutautinimo. Ir priešingai, stipri rezistencija lietuvių tautą jungė iš vidaus. Iš viso, svarstyti istorinius klausimus su sąlyga „kas būtų, jei kitaip būtų“ nėra saugu. Tokiu atveju visi spėliojimai yra galimi. Tačiau istorinis faktas, kad Lietuva sugebėjo priešintis krikščionybei yra neapainamas faktas lietuvių tautos studijose.

Taip kaip apaštalo Povilo energingo priešinimosi krikščionybei negalima išjungti iš jo labai vertingos ir savaimingos asmenybės, taip ir lietuvių tautos priešinimosi krikščionybei nereikia išjungti iš jos studijų. Tas priešinimasis turi savo kalbą ir yra reikalingas atitinkamų studijų.

Yra dar kitas mažavertiškumo jausmas, kliudęs mums atvirai studijuoti lietuvių tautos posūkį krikščionybėn, palytą Jogailos. Jam pagrindą sudaro faktas, kad lietuviui ne visada sugebėjo atsispirti lenkų kalbos įtakai, kuri atėjo kartu su krikščionybe. Šis klausimas yra svarstytinas bent dviem skirtingais atžvilgiais. Visų pirma kyla klausimas, ar ir kiek jis buvo teisėtas ir teisingas iš lenkų pusės. Kitu atžvilgiu jis yra svarstytinas iš lietuviškos pusės. Ar lietuvių priimta krikščionybė buvo tiek aktyvi, kad įstengė kurti krikščionybę lietuvių kalba. Abu šie klausimai yra svarstyti ne baimės. Yra galima įrodyti, kad pirmaisiais šimtmečiais po krikšto lietuvių priešinimasis lenkinimui buvo labai aktyvus. Koks bebūtų atsakymas į šiuos klausimus, jis neturi lemiančios reikšmės pačiam krikščionybės priėmimo faktui. Jeigu mes šiais dviem požiūriais, būtent: lenkų tinkamumo atstovauti krikščionybei ir lietuvių aktyvumo pasinaudoti krikščionybe, kuriant savo kultūrą, svarstyti Lietuvos krikšto reikalą, tai būtų

Kryžiaus Dainavoje detale.

Nuotrauka Lino Daukšos

nesupratimas paties krikšto vertės.

1. Teologinė krikšto misterijos analizė

Norint suprasti valstybinės sąrangos krikštą, yra būtina pradėti nuo paties krikšto misterijos supratimo. Misterijas aptarti, žinoma, nėra lengva. Jose visada yra neaptariamų dalykų. Tačiau kiekviena misterija turi ir tam tikrą suprantamą savo struktūrą. Krikšto sakramento struktūra pasižymi savo dramatiškumu. Krikščionijoje yra visuotiniai priimtas mokslas, kad krikštas liudija krikštijamojo simbolinę mirtį ir jo prisikėlimą. Taigi krikšto misterijoje mes turime reikalą su drama. Krikšto liturgijoje dramos išgyvenimas yra simbolinis. Jo turinį sudaro Dievo

malonė, kuri yra kilusi iš Kristaus mirties ir prisikėlimo. Egzistenciniu požiūriu krikštas reiskia mirtį seno žmogaus ir prisikėlimą naujo žmogaus.

Verta pastebėti, kad krikšto sakramentas, kaip atskiro žmogaus įsijungimas į krikščionišką sąrangą, nėra įvykdomas be mirties simbolikos. Žmogus krikščionijon neįsijungia paprastu įsirašymu, kaip į kokią draugiją. Tam tikra krikštijamojo žūties yra būdinga krikšto sakramento dalis. Kitaip sakant, krikšto misterija paima žmogų iš pačių jo būtybės gelmių. Ji jį sukrečia.

Tai sakant, turima galvoje krikštas tikslia prasme, būtent, atskiro žmogaus krikštas. Valstybei krikšto terminą galime pritaikyti tik perkelta prasme.

Pavasaris.

Nuotrauka Lino Daukšos

Jaunas fotografas Linas Daukša gyvena ir studijuoja Toronte. 1984 metais lankydamasis Suvalkų trikampyje, fotografavo šio lietuviško pakraščio gamtą. Turi padaręs Dainavos stovyklavietės Manchester, Mich. kryžių nuotraukų seriją. Keturioliktoje Lietuvių fotografų parodoje 1985 m. Chicagoje Linas Daukša laimėjo trečiąją vietą „Lietuvio portreto“ konkurse.

Valstybės pilna prasme pakrikštyti negalima. Krikštas yra tik atskiro žmogaus privilegija. Tačiau, kai valstybę tvarkantys ar valdantys asmenys patys priima krikštą, jų tvarkoma sąranga įgauna krikščioniško pobūdžio. Šita prasme galima kalbėti apie valstybinės sąrangos krikštą.

Studuodami Lietuvos valstybės krikštą, mes taip pat negalime praleisti iš akių draminio jo pobūdžio. Ir valstybinės sąrangos krikšte šis momentas, būtent: mirties ir prisikėlimo, yra ryškesnis negu asmeniniame krikšte. Mes, studijuodami Jogailos krikštą, kaip Lietuvos valstybinės ir tautinės sąrangos pasukimą krikščionybėn, turime progos pastebėti, kad šiame krikšte abi krikšto sudedamosios dalys: mirtis ir prisikėlimas reiskiasi labai ryškiais istoriniais faktais.

Krikštas neapsieina be mirties. Ir Mindaugo krikštas buvo apvainikuotas herojiška jo mirtimi. Tačiau Mindaugo atvejuje mes neturime galimybės pastebėti prisikėlimo. Tuo tarpu Jogailos krikšte abi šios misterijos sudedamosios dalys yra labai ryškios.

Taip štai Jogailos krikšto metu didysis herojinis lietuviškumo ir pagonybės atstovas Kęstutis yra miręs. Jis yra ne tik miręs, kaip savo religijos atstovas, bet ir netekęs valdžios toje dvilypiu būdu valdomoje Didžiojoje kunigaikštijoje. Jos faktiškas valdovas yra Algirdo sūnus Jogaila. Kas pašarado toje valstybėje, kai jis apsikrikštija? Seka karai ir sąmyšiai. Tai yra mirties apraiškos. Tačiau Jogailos apsisprendimo dėka Kęstutis sūnus Vytautas grįžta į Didžiosios Lietuvos kunigaikštijos valdymą. Vytauto sugrįžimė į Vilnių mes turime pilną krikšto misterijos ratą, būtent: prisikėlimą.

Tai yra sisteminis Lietuvos krikšto vaizdas. Jo nereikia praleisti iš akių, jeigu norime teisingai susigaudyti atskirose tos misterijos dalyse, kuri yra lietuvių tautos įsijungimas į krikščionišką gyvenimą. Susiaurintas žvilgsnis: ar baimė lenkų, ar žvelgimas į krikštą įvairių siauresnių politinių nuostatai požiūriu, būtent: ar vienas, ar kitas šio krikšto dramos dalyvis buvo visada aukšto dorinio nusiteikimo, į šios problemos sprendimą atvesti negali.

Iš viso mūsų laikų visuomenė neturi gero priėjimo mąstyti apie valstybės krikštą. Populiari galvosena valstybės krikščioniškumą tuojau jungia su sąžinės laisvės varžymu. Jogailai tačiau, kaip Lietuvos krikštijojui, tokio priekaišto daryti negalima. Galima galbūt kalbėti apie tai, kad jis skatino žmones priimti krikštą dovanomis, tačiau nepranešama, kad jis būtų ką nors vertęs krikštijoti.

Vienas tačiau dalykas dažnai praleidžiamas iš akių, kalbant apie krikščionišką visuomeninę sąrangą, arba valstybę. Naujųjų amžių visuomenėse yra įsivyravusi per daug individualistinė pažiūra, kad mūsų tikėjimas priklausio nuo mūsų pačių filosofinio atradimo. Bet tai yra iš tikrųjų savęs apgaudinėjimas. Niekas negali krikščionybės nei sukurti, nei ligi jos esmės gelmių jos įrodyti, nei pats vienas ją atrasti. Krikščionybė kiekvienam žmogui ateina apaštalavimo keliu. Ši labai paprasta tiesa yra dažnai praleidžiama iš akių, mąstant apie krikščionybės kilmę. Kur nėra apaštalavimo, ten nėra nei krikščionybės. Atkreipimas dėmesio į šį faktą sudaro pagrindą kalbėti apie krikščionišką valstybę. Krikščioniška valstybė nuo (Nukelta į 2 psl.)

Lietuvos valstybinės sąrangos krikštas

(Atkelta iš 1 psl.)

nekrėščioniškos skiriasi tuo, kad pirmojoje yra gyvas visuomeninis tikėjimo liudijimas, o nekrėščioniškoje valstybėje jis yra sukludytas ar visiškai negalimas. Į Jogailos krikštą mes dėl to galime žiūrėti kaip į tokį istorinį faktą, kada Didžiojoje Lietuvos kunigaikštijoje krikščioniško tikėjimo liudijimas pasidarė galimas.

Pereikime dabar į Didžiosios Lietuvos kunigaikštijos situaciją 1387 metais. Didžioji Lietuvos kunigaikštija buvo valdoma Algirdo ir Kęstučio laikais dviejų valdovų būdu, kuris politinėje istorijoje yra vadinamas diarchija. Jis nėra nežinomas būdas valdyti. Taip buvo valdoma senovės Sparta ir Siamas. Kažkas panašaus buvo ir Prūsų Prutenio ir Vaidevučio sąrangoje. Panašią valdymo sistemą buvo galima įžvelgti ir Irano Ajatolos sampratoje, kai jis savo vaidmenį suprato šalia kito valdovo. Žinome, kad Algirdo ir Kęstučio laikais ši sistema veikė be didelių trūkumų. 1387 m. šioje valstybėje randame tik vieną valdovą, kurio yra Jogaila. Palikime nuošaly klausimą, kas diarchiją sugriovė ir kodėl. Tam galėjo būti daug priežasčių, politinių ir religinių iš abiejų pusių.

Jogaila dėl mums žinomų ir nežinomų priežasčių jungiasi ne su Rytų krikščionyste, bet su Vakarų. Nereikia tačiaū manyti, kad jo karališkumas šiam apsisprendimui būtų buvęs pagrindinis dalykas. Vakarietiškoje krikščionybėje karališkumas buvo svarbus, bet tik vienas simbolis tarp valdančių simbolių. Čia politinį vaidmenį vaidino miestų valdovys, vyskupai ir vienuolijos. Mes taip pat nežinome, kiek Jogaila šio savo apsisprendimo reikšmę numatė. Tikrai mes jau dabar galime matyti daugiau negu jis.

2. Vytauto Didžiojo vaidmuo Lietuvos krikšte

Taigi esame 1386-87-uoose metuose, kada Jogaila apsikrikštija, tampa vakarietišką karaliumi ir uoliai rūpinasi lietuvių tautos sukrėščioninimu.

Kaip į tai reaguoja lietuvių tauta, ne tiek kaip pavieniai asmenys, bet kaip visa struktūra? Jos atstovai šiuo atžvilgiu galime laikyti Vytautą Didįjį. Lietuvos sukrėščioninimas ir jam yra pirmieji problema. Ir jis stovi, pasak Šalkauskio, ant Rytų ir Vakarų kultūrų ribos. Pirmiausia jis nuvyksta į Maskvą, pasukęs pas kryžiuočius. Jeigu į jį galima žiūrėti kaip į lietuvių tautos atstovą, tai ir jo krikštą liudija lietuvių tautos apsisprendimą už vakarietišką krikščionybę. Tai sako, kad lietuviška visuomenė krikštui yra pribrėndusi ir Jogailos pastangos sukrėščioninti lietuvių tautą nėra tai, ko nebūtų laukiama.

Tačiau krikšto dialektika čia nesibaigia. Krikštas, kaip mirtis prieš prisikėlimą, gyvai reiškiasi Didžiosios Lietuvos kunigaikštijos politinėje struktūroje. Vytautas, kartu su kryžiuočiais ir remiamas Vakarų Europos tautų, kurių tarpe yra prancūzai, anglai ir vokiečiai, daro karo žygi į Vilnių, norėdamas atsiimti ne tik savo tėvo, bet ir dėdės teises.

1390 m. rugsėjo 4 d. Vilnius yra apsupamas milžiniškos kariuomenės. Kreivoji pilis paimama, jos gynėjas Jogailos brolis Karigaila paimamas nelaisvėn ir nužudomas. Aukštoji pilis ginama lenkų igulos. Vytauto brolis Tautvilas buvo užmuštas lenkų patrankos šovinio. Kas seka toliau? Karo išeitis neaiški.

Kryžiuočiai, vadovaujami Konrado Valerodo, sugrižo į Prūsus. Tačiau Vytautui pasidavė Didžiosios Lietuvos kunigaikštijos dauguma teritorijų ir Žemaitija (pgl. Pavel Jasienica, *Jagiellonian Poland*, Miami, Florida: The American Institute of Polish Culture, 1978, pp. 74-75). Šis karas, nepaisant jo žiaurumo, turi vieną labai būdingą vakarietiškos kultūros epizodą. Čia reikalas sukosi ne vien apie jėgą, bet ir apie teisingumą. Klausimas, ar kariautojai kovojo už teisingą reikalą, tada buvo gyva aktualybė.

Matyt, šiam karui pasibaigus kokiomis nors paliaubomis, pradžiai ir lenkai riteriai, kurių pirmieji puolė Vilniaus pilį, o antrieji ją gynė, pradėjo labai karštas diskusijas klausimu, kurie iš jų yra teisingi, kurie kovojo už teisingą reikalą. Ypač energingai lenkus puolė šiuo atžvilgiu prancūzai. Ginčą buvo nutarta išspręsti dvikova, keturiems prancūzams prieš keturis lenkus. Dvikovai vieta buvo pasirinkta Vaclovo, Bohemijos karaliaus ir imperatoriaus, kiemas Prahoje, kaip neutrali vieta. Buvo elgtasi pagal viduramžines riterių taisykles. Kovotojai atvyko Prahon. Ten juos markgrafas svetingai priėmė ir pavaišino, po ko lenkai ir prancūzai susitaikė (Jasienica, pp. 86-87). Šis, mums anekdotiškai atrodo, epizodas liudija mūsų reikalui tarp kitko tai, kad prancūzų nebuvo mažavertiškai žiūrima į tai, kam priklauso Vilnius.

Šis kryžiuočių karo žygis į Vilnių yra iš pagrindų kitoks, negu ankstesni jų karo žygiai į Lietuvą. Anksčiau jie buvo žygiai prieš pagonis, o dabar kryžiuočiai kariauja už krikščionio Vytauto teisę į Vilniaus sostą. Nors Vytautas nebuvo formaliai pasodintas Vilniaus soste, bet jo itaka išliko. Žemaitija priėmė jo valdžią (Jasienica, p. 75). Kiti Didžiosios kunigaikštijos kraštai, matyt, pasekė jos pavyzdžiui. Jogaila pradėjo slaptas derybas su Vytautu 1392 metais ir pasiekė susitarimo. Dėl to Vytautas sudarė tris Ordino pilis. O Ordinas į tai reaguodamas perėjo Jogailos pusėn. Šiandieninis lenkų istorikas Pavel Jasienica šiuo įvykiu prasmę aptaria šiais žodžiais: „Didžioji kunigaikštija pradėjo vėl būti savaiminga“ (p. 75). Ir čia pat istorikas priduria, kad „Didžiosios kunigaikštijos atgimimas be abejo atitiko Jogailos intencijas“.

Žodis „atgimimas“, kurį šiuo atveju panaudoja lenkas istorikas, labai tinka šiam mūsų svarstymui. Mat mes čia studijuojame Lietuvos krikštą dviem jo atžvilgiais: krikštą arba mirties atžvilgiu ir atgimimo atžvilgiu. Ir Didžiosios Lietuvos kunigaikštijos atgimimas istoriko čia yra aptartas, kaip įvykusi istorinė realybė ryšium su krikštu.

3. Jogailos vaidmuo Lietuvos krikšte

Jogailos vaidmuo Lietuvos krikšte yra pagrindinė reikšmė. Lietuvos krikštas buvo lemiančios reikšmės posūkis ne tik Lietuvos atžvilgiu, bet ir paties Jogailos asmens atžvilgiu. Neteisingi yra tie požiūriai ir svarstymai, kurie jo krikštą laiko antraeilės reikšmės paties Jogailos veiklos tikslų tarpe. Taip, pvz., ne kartą yra sakoma, kad Jogailai rūpėjo karališkas titulus ir valdžia Lenkijoje, o Lietuvos krikštas buvo tik viena iš priemonių tam tikslui. Ši ir panašios pažiūros yra padiktuotos laisvamaniškos galvosenos, kuri į religines problemas yra linkusi žiūrėti, kaip į antraeilius dalykus. Tačiau Jogailos laikai nebuvo liberalizmo laikai. Tai buvo laikai, kada priklausymas ar nepriklausymas religinei sistemai buvo gyvybės ar mirties klausimas.

Turime saugotis klaidingose perspektyvoje suprasti Jogailos veiklą. Kas bent paviršutiniškai žino Didžiosios Lietuvos kunigaikštijos istoriją, su stipriai apginta savita religine sistema nuo krikščionybės itakos, ateinančios iš Rytų ir iš Vakarų pusės, tas negalės sakyti, kad šios valstybės valdovo apsisprendimas religiniu klausimu buvo antraeilis faktas šio asmens gyvenime. Nereikia praleisti iš akių, kad krikščionybė į Lietuvą ėjo ne tik iš Vakarų, bet ir iš Rytų. Taip štai Jogailos tėvas rašė Konstantinopolio patriarchui, norėdamas, be abejo, jungtis su Rytų Bažnyčia. Ir teisingai pastebi Jasienica, kad dažnai neįvertinama šio galimo posūčio reikšmė (p. 63). Pasitvirtina žinia, kad Algirdas nužudė tris savo ministrus, kai paaiškėjo, kad jie yra krikščionys. Tam faktui paminėti yra pastatyti trys būdingi Vilniaus kryžiai (pgl. J. B. Končius *Russia's Attitude towards Union with Rome*,

Vakaras. Nuotrauka Kastyčio Izokaičio

Washington, 1927 m., p. 134). Algirdas buvo palankiau nusiteikęs Rytų Bažnyčios atžvilgiu negu Romos. Ir tai suprantama, nes jo valstybėje didelę daugumą sudarė Rytų Bažnyčios tikintieji. 1355 m. jis išrinko kandidatą į Lietuvos metropolitus Romą ir pasiuntė jį į Konstantinopolį su prašymu jį paskirti Lietuvos metropolitu. Tai jis darė, norėdamas sumažinti Kijevo metropolitų įtaką. Konstantinopolio patriarchas tačiau, norėdamas patikti abiem pusėm, Romą paskyrė Lietuvos patriarchu su sostine Naugarduke, o Aleksijų Rusijos patriarchu su sostine Kijeve (Končius, ten pat). Apie Naugarduko religinį centrą mes nieko nežinome. Tačiau yra pagrindo manyti, kad jis buvo gyvas, nes Adomas Mickevičius savo poemoje „Ponas Tadas“ jį mini kaip vieną trijų reikšmingųjų Marijos garbinimo vietų. Šiais žodžiais jis pradeda savo garsiąją poemą: „Sventoji Motina, Čenstakavos grynėja, Tavim ir Aušros vartai garsėja. Tu Naugarduko žmones su pilim globoji“.

Dėl to ir į Jogailos apsisprendimą už Vakarų krikščionybę, žvelgiant valstybinio žvilgsniu, negalima žiūrėti kaip į šalutinį reiškinį prie jo karališko titulo. Jogailos motina, Tverės kunigaikštystė, buvo totorių nužudyta politiniais sumetimais (Jasienica, p. 67). Dėl savo motinos Jogaila taip pat galėjo linkti pravoslavijon. Pasak Jasienicos, Jogaila galėjo į pravoslaviją lenkti Lydos šeiminiškas Wojdyllo, Jogailos dešinioji ranka, kuris buvo pravoslavas. Jam Jogaila buvo atidavęs žmona savo seserį Mariją. Kęstutis, tačiau jį

pagavęs, pakorė be teismo (ten pat, p. 91). Šiuos atvejus mes minime čia dėl to, kad paaiškėtų Jogailos padaryto apsisprendimo rimtumas ir kad negalima Lietuvos krikšto klausimo svarstyti vien karališkų ambicijų sviesoje.

Kaip veikia Jogaila? Jo veiklai yra būdingas didelis protingumas ir taip pat didelė laisvė nuo asmeninės ambicijos. Jis ne tik susitaikė su savo buvusiu priešu Vytautu, bet net, stipindamas jo galią, stiprina Didžiąją Lietuvos kunigaikštiją. Iš kitos pusės, jis niekam neparsiduoda. Nors priimdamas vakarietišką krikščionybę ir Lenkijos karūną, jis nepasidaro nei Lenkijos pavaldinui, nei neleidžia, kad vakarietiška politika užgožtų Didžiosios Lietuvos kunigaikštijos savarankiškumą. Tai ypač liudija Žalgirio mūšis.

Nešališkas istorinių įvykių stebėtojas ir vertintojas turėtų sutikti su šiomis išvadomis. Taip štai 1392 m. rugpjūčio 4 d. Jogaila Ostravoje pasirašo sutartį su Vytautu. Ši sutartis buvo parušta slapta, tarpininkaujant Polocko vyskupui, maskviškiui kunigaikščiui Henriui. Ši sutartis, pasak Jasienicos, padarė ryškų pakeitimą Lietuvos ir Lenkijos santykiuose (p. 75). Lietuvos Didžiosios kunigaikštijos ir Vytauto stiprinimo kryptimi Jogaila ėjo planingai toliau. Tai liudija 1401 m. vadinama Vilniaus-Radomo sutartis, kurioje Vytautas buvo pripažintas D.L.K. valdovu ligi gyvos galvos (Jasienica, p. 94). Ši Jogailos laikysena Vytauto atžvilgiu yra pažymėtina. Kai Lietuvos bajorai 1398 m. Vytautą buvo paskelbę Lietuvos karaliumi, tai, pasak Jasienicos, buvo padaryta taip pat su Jogailos pritarimu.

Taigi, jeigu mes čia mąstome apie Lietuvos krikšto pasekmes Didžiai Lietuvos kunigaikštijai ir lietuvių tautai ir turime prieš akis buvusią situaciją bei pagrindinius jos veikėjus, mes turime sutikti, kad krikštas ir pagrindinis jo veikėjas ne tik neveikė Lietuvos nenaudai, bet priešingai veikė jos stiprinimui. Jeigu šį krikštą mes svarstome mistiškos Didžiosios Lietuvos kunigaikštijos mirties ir prisikėlimo schemoje, tai čia atsiradusi Jogailos ir Vytauto sutartinė veikla yra kartu liudininkas šios valstybės ne tik krizės, bet ir atgijimo.

Kai kyla klausimas, ar Jogaila, tapdamas Lenkijos karalium, nėra išsivadėjęs savo lietuviškumo, tai nešališkos jo gyvenimo studijos liudija visiškai priešingą būklę. Taip štai Lenkijoje buvo jo laikais priekaištaujama, kad jis per daug uoliai rūpinosi savo dinastijos įtvirtinimu Lenkijoje ir sumazinio karūnos tarybos teises (Jasienica, p. 137). Vienas Jogailos bendraamžis lenkas Jogailą apibūdino kaip sukta lietuvių ir žiaurų kryžiuočių, žiūrint į jį lenkiškomis akimis (ten pat).

Jogailos proletuviškas veikimas buvo viešai žinomas dalykas. Taip štai 1422 m. sutartyje su kryžiuočiais Jogailos nuopelnas buvo galutinis Žemaitijos pripažinimas Lietuvai. Taip pat ir Sūduva tada buvo pripažinta Lietuvai (Jasienica, p. 121).

Nors nėra pagrindo įtarti, kad Jogaila nesirūpino Lenkijos reikalais, tačiau yra istorikų nuomonė, kad Lietuvos reikalai jam buvo pirmiausi (ten pat, p. 110). Pasak Jasienicos, „Jogaila niekada nesiliovė buvęs lietuviu. Su lenkų pagalba jis tarnavo savo gimtajam kraštui“ (p. 108). Jogailos vaidmuo Lietuvai, kaip valstybei, yra pažymėtinas, nes tais laikais išvidinė D.L.K. krizė buvo dvejopa: dinastinis konfliktas tarp kęstutaičių ir algridaičių iš vienos pusės, ir tarp Rytų ir Vakarų Bažnyčių, kurių kovos lauku buvo pasidariusi Didžioji Lietuvos kunigaikštija. Iš šių abiejų konfliktų Jogaila išvairavo šią valstybę sąrangą. Tokie būdu, pasak Jasienicos, Jogaila prisidėjo ir prie Lietuvos etninės tapatybės išlaikymo (p. 65). Lietuvos lenkinimas yra vėlesnių amžių problema ir yra reikalingas atskirų studijų. Dėl to Jasienica Lietuvos „inkorporavimą“ Lenkijon rašo tik svetimženkliuose, nes faktiškai Jogailos valdymo metu Lenkija buvo tik instrumentas Lietuvos politikai (p. 56).

4. Pirmieji Lietuvos krikšto vaisiai

Lietuvių tautos vadai atėjo į krikščionybę kaip subrendę žmonės ir apsisprendę veiksniai. Tolimesnė jų veikla liudija, kad jų apsisprendimas nebuvo nei paviršutiniškas, nei be didelių pasekmių. Ilgai užtrukęs priešinimasis krikščionybei savaime liudija šioje kultūroje buvimo vertybių, kurias reikėjo išlaikyti ligi tam tikro laiko. Dugnošas negalėjo nutylėti nuostabos, kaip Lietuva galėjo valdyti plačias rusiškas sritis, kurios bent krikščionišku požiūriu buvo įvairiais atžvilgiais daug pažangesnės. Šis 15 šimtmečio istoriko klausimas yra vertas, kad į jį būtų paieškota atsakymo. Deja, mes į tai šiuo metu negalime leistis. Galbūt Prūsijos Prutenio ir Vaidevučio užrašų liekanos galės

kada nors pagelbėti rasti atsakymą į Dugnošo teisėtai iškeltą klausimą.

Mes čia esame Lietuvos krikšto studijose ir mums pirmiausiai rūpi jo pasekmės. Ilgas lietuvių tautos priešinimasis krikščionybei labiau ją subrandino tam uždaviniui, kurį jai teko atlikti krikščionijoje. Tolimesnis šių dviejų Lietuvos krikštytojų — Jogailos ir Vytauto reiškimasis yra būdingas ne naujokišku mokiniškumu, bet išsyk aktyviu vaidmeniu krikščionijoje. Tai sakant, turima galvoje ypač du karo žygiai, kuriuos šie du vyrų atliko ir kurie yra charakteringi jų apsisprendimo liudininkai. Tai yra Žalgirio mūšis ir Vorkslas mūšis.

Žalgirio mūšis mūsų visuomenei yra gerai pristatytas ir prie jo nėra reikalo ką nors pridėti istorinių duomenų atžvilgiu. Tačiau tenka į jį atidžiau pažvelgti krikščioniškos dorovės ir krikščioniškos teologijos principų požiūriu. Šie du naujatikiai, — Jogaila ir Vytautas, išėjo prieš tą visuomenę, į kurią jie įsijungė. Tai liudija jų dorinio veikimo laisvė ir jų gilų krikščionybės supratimą. Jie, kodvadamai prieš krikščionišką vienuolinę ir kultūrinę sąrangą, savo žygių suprato nei kaip krikščionybės išsivadėjimą, nei kaip naujos krikščionybės kūrimą. Tai buvo konfliktas krikščioniškoje sąrangoje, kuris žalos krikščionijai principiniu atžvilgiu nepadarė.

Mažiau pas mus yra žinomas Vorkslas mūšis. Tai buvo karas su totoriais, besiveržiančiais ir visus rytietiškos krikščionybės kraštus; ne tik į Lietuvos valdomas sritis, bet ir į Maskvos sritis. Maskva teoriškai net buvo totoriams priklausoma. Karo žygyje prieš totorius dalyvavo Vytautas, remiamas kryžiuočių ir kitų Vakarų krikščionių. Jogaila šiame žygyje aktyviai nedalyvavo, bet, kai mūšis buvo pralaimėtas, jis dengė pralaimėjusių atsitraukimą. Šiame žygyje prieš totorius dalyvavo ir Tochtamišio totoriai, kurie prieš 17 metų buvo apiplėšę Maskvą, bet vėliau, Vytauto nugalėti, buvo pasidarę Vytauto sąjungininkais. Ir Tochtamišis, net būdamas Vytauto globoje, tarėsi turįs autoritetą tvarkyti Maskvos sosto reikalus (Jasienica, p. 79).

Zygis prieš totorius buvo labai gerai aprašytas vakarietiškomis techniškomis ano meto karinėmis priemonėmis. Tuo metu kryžiuočių karių tarpe jau buvo ir lietuvių. Žuvusių prie Vorkslas kryžiuočių sąrašuose yra užrašyti du lietuviai: kažkoks Tomas ir Jonas Survila. Kova prieš totorius buvo pralaimėta. Už tai yra kaltinamas pats Vytautas, kuris delse pradėti kovą ir tokiu būdu davė progos totoriams sulaukti pasipirties. Kovoje žuvo 74 lietuviai algridaičiai ir gedimainčiai kunigaikščiai ir gudi kunigaikščiai bei aukšti pareigūnai. Vytautas ir Tochtamišis išsigelbėjo.

Ar šis mūšis išgelbėjo nuo totorių Europą, kaip populiariai kalbama, tenka abejoti. Totoriai tiek daug vargiai ar siekė. Tačiau, kad jie norėjo užvaldyti visą Rytinę krikščioniją, kuri šiandien yra vadinama Rusijos tauta, tai netenka abejoti. Totoriai šio savo laimėto mūšio nesugebėjo išnaudoti kultūriškai. Matyt ir nugalėtas Vytautas pasiliko jiems įspūdinga jėga. Kaip bebūtų, čia buvo sukludyta tolimesnė totorių invazija Vidurio Europon ir tokiu būdu sudaryta galimybė Rytų krikščionybei vystytis toliau. Į Vytautą dėl to galima žiūrėti tam tikra prame kaip į rytietiškos krikščionybės gelbėtoją, nors, berods, viešai nepripažintą.

Galbūt Vorkslas mūšio pralaimėjimas išgelbėjo Vytautą vakarietiškai krikščionybei. Jei šis karas būtų buvęs laimėtas, Vytautas būtų natūraliai pasidaręs Rytų krikščionybės didžiausiu reprezentantu. Jo ryšiai su Vakarų krikščionybe natūraliai būtų susilpnėję. Tas būtų atsilieps ir lietuvių tautai, kuri būtų buvusi priversta kultūriškai gravituoti į Rytus.

Bet tai yra spėliojimas. Faktiškai Vytautas ne tik pasiliko draugiškose santykiuose su Jogaila, bet vėliau, kai po Florencijos Visuotinio bažnyčios susirinkimo pagyvėjo pastangos iškotti vienybės su Rytų krikščionybe, Didžioji Lietuvos kunigaikštija veiksmingai kooperavo su tomis pastangomis.

A. a. Kastytis Izokaitis

Kastyčio Izokaičio fotografijų paroda

Netrukus bus metai, kai iš mūsų tarpo nesugrįžtamai išėjo Kastytis Izokaitis. Tai retos apimties fotografijos menininkas. Nuo trylikos metų pradėjęs dirbti fotografijos srityje, pirmiausia skirdamas tam savo pomokų lytinį laisvalaikį, o vėliau atsidėdamas jai visiškai, Kastytis Izokaitis tapo vienu iškilųjų fotomenininkų ne tik lietuviškoje išėivijoje, bet ir žinomu fotografu tiek Pietų, tiek Šiaurės Amerikoje. Jo darbus buvo galima matyti didžiuliuose šio krašto žurnaluose, įvairių firmų komerciniuose leidiniuose bei skelbimuose.

Įdomu prisiminti, kad fotografo keliu Kastytis Izokaitis nuėjo visai netikėtai. Mat tėvas nupirko sūnui foto aparatą, ir Kastyčio gyvenimas iš pagrindų pasikeitė; jis nutarė tapti fotografu. Tai įvyko Sao Paulo mieste, Brazilijoje. Nebijodamas darbo, Kastytis ėmėsi visko, kas ribosi su fotografavimu. Turėdamas meninių sugebėjimų, Kastytis Izokaitis lengvai išliko fotografijos srityje Brazilijoje.

Tėvams emigravus į JAV, Kastytis savo fotografinę karjerą pradėjo iš naujo. Bet talentingi žmonės dažniausiai yra pastebimi. Taip atsitiko ir Kastyčio Izokaičiui. Jo vardas pradėjo plisti ir už Chicago ribų. Jį kvietė Toronto, Detroitas, New Yorkas. Reikėjo vykti į Europą ir į Afrikos žemyną. Netoli jam buvo ir Havajai. Visuomet grįždavo namo su pluoštu naujų fotografijų. Tai buvo naštas darbo metai. Ateities planai irgi buvo dideli. Žadėjo skirti daugiau laiko laisvalaikiiui, kad galėtų atsidėti grynai fotografiniam menui, o ne reklaminiams užsakymams. Deja, visi planai nutrūko jo gyvenimo 51-siais metais. Paliko mums tik Kastyčio Izokaičio darbai.

Balandžio mėn. 4-13 d. įvyks apžvalginė Kastyčio Izokaičio fotografijų paroda Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje. Paroda bus atidaryta penktadienį, balandžio 4 d., 7:30 v.v. Šia proga Algimantas Kezys kalbės apie Kastyčio Izokaičio fotografinę kūrybą. Parodoje matysime fotografijas, skaidres ir Kastyčio Izokaičio darytas nuotraukas, pasirodžiusias spaudoje bei komerciniuose leidiniuose. Parodą globoja Budrio vardo Lietuvių foto archyvas.

LMN

KLASIKINĖS ARCHITEKTŪROS VAKARŪS

Architektas ir architektūros istorikas Algimantas Tamašauskas ateinantį penktadienį, balandžio mėn. 4 d., 7:30 v.v. Chicago Jaunimo centro kavinėje skaitys paskaitą „Klasicizmas post-moderniojoje architektūroje“, ją iliustruodamas skaidrėmis. Bus išryškinti klasikinės architektūros, siekiančios dar senovės graikų, pradai, valdantys net ir pačias naujausias architektūrinės kūrybos sroves.

Skrydis.

Nuotrauka Kastyčio Izokaičio

Lietuvių moterų dailininkų draugijos sukaktis (7)

DALIA KOLBAITĖ

Ši straipsnių serija yra skirta supažindinti skaitytojus su Lietuvių moterų dailininkų draugijos veikliomis narėmis draugijos 15 metų sukakties proga. Sukaktis bus žymima Lietuvių moterų dailininkų draugijos paroda Čiurlionio galerijoje, Čikagos Jaunimo centre, šių metų balandžio mėnesį.

Zita Sodeikienė

Zita Sodeikienė gimė Lietuvoje 1934 metais. Jai buvo suteiktas BFA laipsnis 1958 metais Čikagos Meno institute. Ten pat studijavo tapybą 1965-66 m. ir grafiką 1969-72 metais.

Tarp 1968-1983 metų Zita suorganizavo devynias individualias parodas pas lietuvius Los Angeles, Detroito, Čikagoje. Dalyvavo Čiurlionio galerijos, Galerijos, Balzeko muziejaus parodose. Dviejų dailininkų parodose dalyvavo keturis kartus, tarp kitų vietovių: Arlington Heights, Northwestern University, Evanston, Ashland, Ohio. Dailininkė dalyvavo aštuoniolikoje kitų grupinių parodų 1967-1985 metų

Regina Jautokaitė

laikotarpiu, tarp kurių buvo „Six Women Artists“ Hull House Gallery, Čikagoje, „Twelve Lithuanian Artists in America“ Corcoran Gallery, Washington, Pakviestinėse parodose: River Forest, Winnetka, Deerfield, Illinois, bei Mansfield, Ohio. Kitose parodose: Springfield, Ill., Lake Forest ir kitose Čikagos amerikiečių galerijose. Zita Sodeikienė turbūt bus vienintelė iš lietuvių dailininkų, kuri reikšėsi „Performance“ žanre, 1979-80 metais Arlington Heights, Illinois. Dailininkė yra laimėjusi šešis kartus pirmą vietą tapyboje ir pašyboje, tarp kurių „Best of Show“ Mansfield, Ohio, 1985 metais.

Zita tarp 1970-82 metų buvo narė Čikagos Meno instituto Rental Gallery. Tarp 1978-82 metų ji buvo Countryside Art Center direktoriato narė, Arlington Heights, Illinois. Dabar ji yra narė Fava Gallery, Oberlin, Ohio, ir Mansfield Art Center, Ohio. Ji priklauso rašytojų grupei, Eirelands College of Bowling Green State University, Huron, Ohio. Taip pat ji yra „The Plough North Coast

Review“ padėjėja-redaktorė išdėstymui ir grafikai. Tai yra literatūrinis žurnalas, leidžiamas du sykius į metus, remiamas Ohio Arts Council.

Praejusiais metais Zita Sodeikienė dalyvavo „Pastel, But Not Pale“ dvylikos Ohio menininkų parodoje Mansfield Art Center, Mansfield, Ohio. Čikagoje gi neseniai nustebino tiek Čiurlionio galerijoje, tiek „Gallery“ galerijoje, tiek Saint Xavier kolegijos galerijoje įvykusia „Sienos“ paroda. Vaizduodama Berlyno sieną,

ji itin stengėsi priminti žiūrovui, kad mes turėtume labiau bijoti ne tų piktyčių žmonių, kurie kitus nužmogino, kiek „gerų“, kurie nieko dėl to nedaro, bijodami išsivelti.

Be šių visų kūrybinių užsiėmimų dailininkė yra iliustravusi albumų viršelių, vaikų knygų, šiaip knygų ir 1985 metais keturias poezijos knygas bei vieną novelę.

Regina Jautokaitė

Regina Jautokaitė meną pradėjo studijuoti Chicago City College bei Illinois Institute of Technology. Ji baigė Northwestern University, įsigydama Bachelor of Philosophy in Fine Arts. 1963 metais įsijungė į Jaunųjų dailininkų grupę bei dalyvavo šios grupės meno parodose. Regina taip pat dažnai dalyvavo meno parodose, kurias suorganizuodavo įvairios grupės. 1968 metais ji turėjo individualią parodą, surengtą Ateitininkų korporacijos Šatrijos „Draugo“ patalpose. 1976 metais ji buvo Čiurlionio meno galerijos pirmininkė.

Dailininkė iš pradžių reikšėsi aliejumi, grafika,

skulptūra, monotipais. Pastaruoju metu daugiau dirba aliejumi. Pradžioje tapė realistinius ir pusiau realistinius paveikslus. Vėliau jos monotipai tapo abstraktūs. Vėliausieji darbai yra kietabriauniai (hard-edge), naudojant išskirtinai ribotą spalvų skalę. Paveikslai minimaliniai. Darbų tematika idėjinė, istorinė ir simbolinė, pagal dailininkę.

Pastaruoju metu Regina reikiasi fotografavimo mene. 1985 metų lapkričio mėnesį dalyvavo fotografų parodoje.

Paklausta apie jos pomėgius, dailininkė tvirtino, jog mėgsta visus menus, nesvarbu, kokia forma jie pasireiškia — tapyba, muzika, literatūra. Mėgstanti naujoviškumą, įvairumą, pamatyti nematytą, išgirsti negirdėtą, paskaityti neskaitytą. Ji mėgstanti skaityti memuarinius, publicistinius, filosofinius bei literatūrinius veikalus. Tarp pamėgtųjų išskirtųjų yra graikų klasikinis menas ir neišsemiamieji Šekspyras bei Wagneris.

Vida Stankienė

Vida Stankienė gimė Lietuvoje. Ji baigė Wayne State universitetą Detroito, o vėliau ji dėstė meną Detroito ir Čikagos gimnazijose ir pradžios mokyklose. Šiuo metu Vida dirba Orland Park pradžios mokykloje.

Pastaruoju metu Vida Stankienė randa daugiau laiko pašvęsti kūrybai. Ji dalyvavo grupinėse parodose: Čiurlionio galerijoje, Balzeko muziejuje, Beverly Arts Center, Hyde Park galerijoje bei National Art Education Convention.

Vida mėgsta gamtos motyvus ir šiuo metu kuria akriliko koliažus.

Kryžius Dainavoje.

Nuotrauka Lino Daukšos

Joseph Elilya

JĖZUS

Niekas žmonijos istorijoje su juo negali lygintis meile, kuria jis alsavo, paguoda, kurią jis skleidė, geru, kurį jis darė, viltimi, kurią jis uždegė žmonių krūtinėse.

Rabbi H. G. Enelow.
Žydių patvirta ir Jėzu.

Šiąnakt aš atėjau, brangusis Nazareto Broli, paskandinti Barbariškos aistros ir neapykantos laukinės savyje. Išsiraudoti prieš krauju pasrūvusį kūną, kuriame Tyriausia tavo siela alpo skausmo nukankinta.

O Galilėjos Lelija švelniausioji, prieš Tavo šviesą Kiek rado viltį sau nužemintų širdžių

Ir kiek savų ir svetimųjų išdidžių Ant kryžiaus kėlė fariziejų ir prastų Tave, pasaulio tiesę.

Tave ne pirmą ir ne paskutinį nukryžiuo.

Saldusis Jėzau, neapykantas šiame pasauly ir tulžies pilnam;

Bet Tau garbė nuo padėmių visų, kaltės Nesuteptam, Ar būtum Dievo Tu sūnus, ar ne, Tu Dieve Skausmo, kurio nieks patirt negavo.

Vertė Bernardas Brazdžionis

Joseph Elilya (1901-1931), jaunas miręs graikų poetas. Buvo prancūzų ir hebrajų kalbų mokytojas. Poezija surinkta ir išleista tik po jo mirties.

Čikagos teatruose

Pietų Afrikos drama

Didieji Čikagos dienraščiai skelbia kritikų rekomenduojamus pamatyti geresnius pastatymus. Tarp tokių geresniųjų įrašė „The Sun Will Soon Rise“. Reikia — Laisvės saulė mums greit patekės. Tai drama apie Pietų Afrikos juodųjų kovą dėl savo teisių. Dramą sukūrė Selaalo Mardi, Pietų Afrikos, Johannesburgo priemiesčio gyventojas, už savo kūrybą laimėjęs premija, nuo 1977 m. politinis emigrantas, apsigyvenęs JAV-se.

Drama vaizduoja juodųjų šeimą Pietų Afrikoje. Tėvas gyvena su dukra studente, dažnai lankosi jo draugas. Antroji dukterė — politinė išeivė. Visi jie kelia balsą dėl juodųjų teisių. Tėvas gauna užsienio pasą aplankyti išeivę dukterį. Deja, jam juodamas siuntinėlis su paslepta bomba. Atidarant, dukterė nuo bombos (spraustos su policijos žinia) žūva. Dabar visa šeima ryžtasi kovai. Saukiama: akis už akį, dantis už dantį. Studentė išsina į kovos sūkurį, užimdama žuvusios

sesers vietą. Turinys gerokai vienašališkas, bet vaidyba gera, perpinta gausiomis dainomis, net lengvu šokiu. Čikagoje šią dramą stato juodųjų teatras Kuumba (218 S. Wabash). Paskutinis pastatymas kovo 30 d. Aktoriai įsijautė į savo vaidmenis. Studentės vaidmenį Valarie Tekosky, baigusi Shaw universitetą Raleigh, N.C., ir dramos akademiją New Yorke. Peter Mankgabe studijuoja Columbia kolegijoje. Režisierė Val Ward, išėjusi filmų ir scenos studijas. Ji 1968 m. sukūrė ir Kuumba teatrą.

Visi aktoriai ir visa publika — tik juodieji. Buvau vienintelis baltasis. Visi mandagiai užsilaikė. Turėjau progos pasikalbėti su aktorių atstovu, kuris visa širdimi eina su juodųjų sąjūdžiu Pietų Afrikoje. Jis papasakojo, kad iš JAV juodųjų jaunimas nevyksta grumtis į Pietų Afriką. Pagalbą jie teigiamai tik iš Rytų (komunistinių valstybių), bet jie patys nesą komunistai, tačiau pasiekus laimėjimą Pietų Afrikoje nusistatę didesnes nuosavybes suvalstybinti.

J.Pr.

Vida Stankienė

Zita Sodeikienė

Lietuvos krikštas Mokslo ir kūrybos simpoziume

DOVAS ŠAULYS

Viena iš Penktojo mokslo ir kūrybos simpoziumo 1985 m. lapkričio 27 — gruodžio 1 d. Čikagoje istorijos sekcijai buvo skirta Lietuvos krikšto tema. Čia pranešimus skaitė istorikai Rasa Mažeikaitė, Jonas Dainauskas ir Vytautas Bagdanavičius.

Rasa Mažeikaitė, gimusi 1953 m. Toronte, studijas baigė Toronte ir Kent State universitetuose. Dirbo Kent State universiteto archyve, tvarkydama lietuvišką medžiagą. Dviejus metus dirbo Multicultural History Society of Ontario archyve. Dabar yra viduramžių istorijos doktorantė Fordhamo universitete, New Yorke, ruošianti disertaciją apie Algirdo laikų Lietuvą: „The role of pagan Lithuania in Roman Catholic and Greek Orthodox religious diplomacy in East Central Europe, 1345-1377“.

Jonas Dainauskas yra teisės istorikas, bibliotekininkas, bibliografas. Poznanės universitete studijavo Lietuvos ir Lenkijos istorinius šaltinius, Paryžiuje — teisės istoriją ir bibliotekininkystę. Daug metų buvo Lietuvių istorijos draugijos metraščių Tautos praeitis redaktorius, o nuo 1971 m. parengia ir redaguoja Lietuvių istorijos draugijos Lietuvos istoriografiją sąsiuvinius. Yra paskelbęs daugiau kaip 200 studijų ir straipsnių Lietuvos istorijos klausimais.

Kun. Vytautas Bagdanavičius filosofijos, teologijos, literatūros ir istorijos mokslus ėjo Lietuvoje, prancūzų kalba studijavo Grenoblio universitete, filosofiją — Muencheno universitete. Yra parašęs daugelį teologijos ir kultūros istorijos studijų, išleistų atskirais knygomis, bei apščiū straipsnių išeivijos periodikoje.

Rasa Mažeikaitė nagrinėjo Lietuvos kaimynų laikyseną Lietuvos krikšto atžvilgiu. Vėlyvą Lietuvos krikštą pasiškinti dažniausiai siūlomos dvi prielaidos: 1) vokiečių ordino puolimai nuteikė lietuvius prieš krikščionybę ir 2) Didžiosios Lietuvos kunigaikštijos baimė pasipriešinti Lietuvos valstybėje

jau egzistuojančioms religinėms jėgoms — pagonybei ir krikščionybei. Prelegentės manymu, Lietuva vėlai krikštijosi dėl Algirdo ir Kęstučio asmeninės politikos bei pažiūrų ir dėl Lietuvos kaimyninių valstybių laikysenos jos krikšto atžvilgiu. Savo paskaitoje ji ir skleidė pastarąją hipotezę.

Kad Lietuvos kaimynai panaudojo Lietuvos krikšto klausimą savo naudai, Mažeikaitė pateikė daug įrodymų. Lenkijos karalius Kazimieras Didysis 1340 metais buvo popiežiaus giriamas, kad „apšvietė Gediminą“ krikščionybės klausimu. Tačiau bet kokios derybos tuo reikalu nutrūko, kai tais pačiais metais lenkų kariuomenė puolė Lietuvą, bandydama nuo jos atplėsti Volinijos žemes. Tas pats Kazimieras kartais menamas dėl to, kad jis paveikė ir Romos imperatorių Karolį IV-tąjį, ir Vengrijos karalių Liudviką įsitraukti į Lietuvos apsikrikštijimo reikalą. Kazimieras prašė popiežiaus, kad minėti du valdovai padėtų „apikrikštyti lietuvius“. Paskaitininkė priminė, jog maždaug tuo pačiu metu Kazimieras pametė savo žmoną ir emėsi naujos (kadangi norėjo sūnaus) ir dėl to jam reikėjo dispensacijos iš popiežiaus — tad reikėjo popiežiui parodyti savo nuopelnus. Tuometiniai ginčai tarp Lenkijos ir Ordino taipgi iššaukė Kazimiero apaštališką retoriką. Kazimiero kalbos apie Lietuvos krikštą galėjo būti skirtos daugiau Ordiną pagąsdinti negu lietuvius paveikti, nes be pagoniškos Lietuvos Ordinas nebeturėtų priežasties egzistuoti.

Panašiai, anot paskaitininkės, ir Vengrijos karalius Liudvikas prisidėjo prie Lietuvos krikštijimo pastangų daugiausia dėl asmeninių įsipareigojimų Kazimieriui. Bet kokiom klūtim iškilus, jis skubiai grįždavo prie kitų savo interesų. Aplamai, Lietuvos kaimynai išnaudojo Lietuvos krikšto klausimą savo naudai.

Jono Dainausko paskaitos tema — Jogailos kelias į Lenkijos sostą. Lenkų istorikas Jonas Dluhošas apgailestauja, kad „garbingas lenkų sostas“ buvo paniekintas, kai į jį atėjo barbaras lietuvis Jogaila, ir tik tiek buvo „gerai“,

Suvalkų trikampyje.

Nuotrauka Lino Daukšos

Arnoldo Voketaičio ir Daivos Mongirdaitės koncertas

EMILIJA
SAKADOLSKIENĖ

F. J. Haydn *Metų laikai* yra vienas paskutiniųjų kompozitoriaus kūrinų (1801), seniai pripažintas gamtos apdainavimo šedevru, nauvas jaunatviškumo įkūnėjimas. Nekantraus žemdirbio arija „With Joy the Impatient Husbandman“ atlikta nuotaike, lanksčiai, šviežiai. Tai pirmas Arnoldo Voketaičio išėjimas „Draugo“ surengtame koncerte kovo mėn. 16 d. Marijos aukštesniosios mokyklos salėje, Chicagoje.

G. Paisiello „Nel cor piu non mi sento“ (Širdy nieko nejauciu) trūko *cantabile*, lyriškos jungties. Išraiška tiko daugiau lengvesnės tematikos dainai.

Voketaičio „arkliukas“ — „La Calunnia“ iš G. Rossini *Sevilijos kirpėjo*. Solisto balsas nėra didelis; net negalėtum pasakyti, kad ypatingo grožio. Tačiau kompensuojama balso pastatymu, raiška, vaidyba, santykiu su klausytojais. Nuo pat pirmo komiško žingsnio scenon jis užangažavo publiką, o neįprastas prisėdimas ir bendravimas su akompaniatoriumi ištrūpė bet kokius likusius ledus.

Po tokių plačių mostų, Daivos Mongirdaitės atliktos F. Mendelssohno trys dainos „Das Erste Weilchen“, „Auf Flügeln des Gesanges“ ir „Neue Liebe“ pasirodė sauskos, o gal tiksliau „išlaikytos“. Antroje dainoje norėjosi daugiau lyriškumo, balsinio laisvumo (aukštesnios buvo suspaustos), o paskutinėje — dramatiškumo; balanso technikiams, greitiems pasąžams.

Solistė atliko G. Puccinio *La Boheme* Mimi ariją lietuvių

Daivos Mongirdaitės ir Arnoldo Voketaičio duetas per „Draugo“ koncertą š.m. kovo mėn. 16 d. Chicagoje.

Nuotrauka Jono Tamulaičio

kalba. Aukštos gaidos forsuotos, ne visada malonios. Interpretacija neįtaigi, trūko nuotaikos.

Toliau — dvi dainos iš Karl Marx (g. 1897) Op. 25 *Vier Gesaenge vom Tage* bosui ir styginių kvartetui. „Ryto daina“ ir „Lietu“ į lietuvių kalbą išvertė Alfonsas Tyruolis. Be reikalo. Geriau vokiškai nei lauzyta lietuvių kalba. Voketaičis apsiėmė ir antras pareigas — dirigento. Koncertinėje scenoje neįprastas, per daug familiarus vaidmuo nebūtų buvęs reikalingas, jei dainos būtų surepetuotos. Sunku net spręsti ar komentuoti kūrinio kokybę, kuomet atlikimo metu reikėjo daugiau rūpintis dirigavimu nei menu.

F. Schuberto „Der Hirt auf dem Felsen“, Op. 129 (Mongirdaitė su klarnetu ir fortepijonu) labai jau ištesta. Klarnetistė Giselle Stancic-Henry kompetentinga, bet prisitaikė prie blankios nuotaikos. Schubertui toks rezervas ne pagal stilių, nors į pabaigą reikalai pagerėjo.

Pasirodo, tereikėjo Arnoldo

Tai tam tikras rašytojo apkalbinimas. Jonas Mikelininkas šito tikrai neužsitaravo. Jeigu aparačikai sugalvos Mikelininkui parodyti šią „kertinę paraštę“, esu šventai įsitikinęs, kad rašytojas pasijaus užgautas ir mumis, gyvenančiais užsieniuose, labai nusivylęs.

Tiesa, straipsnio pradžioje rašytojas Mikelininkas pagiriamas, kad jis „... autorius ir žmogus, daug rimtesnis ir doresnis už nomenklatūros trubadūrą Jevgenijų (Jevtušenką — V.A.)“, ir davus ištrauką iš jo „... bene atviriausio pasisakymo apie lietuvių literatūrą, pasirodžiusio partinėje spaudoje po 1940 metų birželio...“ sakoma, kad „Mikelininkas nusipelnė padėkos.“

Deja, toliau jau pasipila priekaištai tokios pigios ir naišios propagandos forma, kad koku net skaityti. Nors rašytojas Mikelininkas prikišamai pasisako,

Voketaičio kompanijos, kad viskas pagyvėtų. Abu solistai, klarnetistė ir čelistė su fortepijonu atliko dvi dainas iš John Beckwith (g. 1927) *Dižiujų ežerų siuitos*: „Lake Erie“ ir „Lake Michigan“. Dainos lengvo žanro, populiaraus skonio „putelė“. Buvo matyti, kad dainininkai scenoje džiaugiasi, o publika jiems pritarė.

Antra koncerto dalis pradėta trim W. A. Mozarto duetais iš *Le nozze di Figaro*. Dainavimas užtikrintas, abiejų gera technika, laisva vaidyba (nors kartais ant persūdymo ribos). Tai turbūt sėkmingiausia koncerto dalis.

Otakar Srubek, Mona Reisman Schoen (smuikai), William Schoen (altas) ir Elaine Scott Banks (violončelė) atliko Čiurlionio styginių kvarteto C-moll pirmą dalį. Atlikimas nepakilo virš vidutiniškumo. Stigo niuansų, muzikinio sakinio suvokimo, nekaltant apie intonacijos netikslumus. Neperduotas žaismingumas, neišryškinti minties perėjimai iš vieno balso į kitą.

Kritika, taikyta Daivai Mongirdaitėi pirmoje koncerto dalyje, mažiau tinka antrai. Apšilo, atsileido, susitvarkė aukštas registras. Su malonumu išsklausė „Gėlių žiedus“ ir „Meilės rytą“ iš Juliaus Gaidelio *Danos*.

Arnoldas Voketaičis baigė K. V. Banaičio „Atsiminimų“ ir A. Dirvininkaitės „Sapnais“. Jei pirmoji dalyje daugiau pasirodė nuotaike ir vaidyba, šįsyk parodyta muzikinė kultūros. Balsinė kontrolė, tylūs, lyriški pasąžai buvo ko ne netikėti.

Didelio dėmesio vertas pianistas William Browning, atlikęs platų ir sunkų repertuarą, lyg be pastangų.

Kas bus šventu Kazimieru?

Dariaus Lapinsko kazimierinės operos „Dux Magnus“ Chicago spektaklis jau ne už kalnų: š.m. gegužės mėn. 31 d. Operos paruoša jau įsisiūbavusi. Visuomenėje jaučiamas smalsumas: kas ten kokias partijas atliks, kas ką dainuos? Pagrindinis operos personažas yra šventas Kazimieras. Kam teks jo rolę?

Ir atsakymas jau yra. Šventu Kazimieru scenoje bus pasaulinio garso kontratenoras Allen Fast, dainuojantis dešimčia kalbų dešimt šimtmečių apimantį muzikų repertuarą. Ši savo repertuarinį lobyną dabar jis dar papildys, lietuvių kalba atlikdamas galbūt net ateinančio šimtmečio muziką, parašytą sunikotos Vilniaus katedros atstatymo proga, kai iš viso pasaulio sugrįžė lietuviai dainuoja: „Ranka, kalta ir žarija — tegu katedra atgyja“.

Paziūrėkime, kaip apie Allen Fast atsilepia muzikinė pasaulio spauda. „Išskirtinai reikia paminėti Allen Fast žavingą kontratenoro balsą Archangelo vaidmenyje, kuriam priklausė pabrėžtina pagyra“ (*Chicago Tribune*). „Allen Fast stiprus ir nepaprasto grožio kontratenoro balsas buvo ypač įspūdingas, jautrus kiekvienai muzikinei nuotaikei, teksto išraiškai ir vokalinei tekstūrai“ (*The New York Times*). „Allen Fast skaidrus, žavingo tembro kontratenoro balsas buvo šio vakaro kulminacinis momentas“ (*Boston Herald*). „Didelė pagarba priklausė vispusiškam kontratenorui Allen Fast už jo meistrą bel canto dainavimą ir iki detalių išbaigtą interpretaciją“ (*La Nacion* — Buenos Aires). „Allen Fast užburė savo nepaprastai išraiškiu dainavimu“ (*New York Post*). „Allen Fast turi nepaprastą jėgą ir lankstumo balsą. Nepraileiskite progos jį išgirsti“ (*The Montreal Gazette*).

Millerio komentarą išaukė klausimas, ar Gorbaciovas suteiks daugiau išraiškos laisvės? Dramaturgas susidūrė įspūdi, kad lietuvių laukia „sulaikė kvapą“ — nors yra siek tiek vilties susilaukti liberalizacijos, jautiamas „ir „gilūs skepticizmas“ Gorbaciovo sugebėjimu ar noru pakeisti padėtį. Pasak Millerio, padėtis Lietuvoje labai sudėtinga: „Man pasakoję, kad rusai labai nedrįsta daugiau prispausti lietuvių, nes bijo pažadinti labai tvirtą lietuvių nacionalizmą“. Jis paminėjo Lietuvoje kuriančius rašytojus ir pabrėžė aukštą lietuvių teatro lygį. Tačiau jis pabrėžė, kad jam buvo „visiškai aišku“, jog lietuvių „labai nepatenkinti rusų dominavimu“. Vienuolika PEN pranešime išvardintų pabaltiečių rašytojų spaudos konferencijoje paminėjo latvių žurnaliste BATUNO vedėja Dagmara Vallens.

Sausio 17 d. PEN kongreso delegatui pasiuntė Gorbacioviui telegramą, kurioje jie prašo bemažant paleisti penkis rašytojus: Mykolą Rudenką, Jurį Badzio, Jurį Tarnopolski, Nizamediną Achmetovą, ir lietuvių Gintautą Išmantą. Šie rašytojai buvo parinkti, nes jų sveikata kalėjime taip pashėjusi, kad jie yra netoli mirties. Kalinamą latvių rašytoją Gunarą Freimaną garbės rariu priėmė Vakarų Vokietijos PEN centras.

The New York Times savaitinio knygų žurnalo redaktorius John Gross savo sausio 17 d. išspausdintame straipsnyje pavadino PEN kongreso praėjusią dieną įvykusias diskusijas apie utopijas intelektualus, apie nutautėjimą „ypač aukšto lygio“ ir išskyrė du „nepaprastai stiprius įnašus“ — Česlovo Milošo ir Tomo Venclovos. Venclova pasirėmė savo patirtimi okupuotoje Lietuvoje, palyginamas modernias komunistines valstybes su tradicinėmis utopijomis interpretacijomis, ypač su 16 a. anglų autoriaus Thomas More knyga „Utopija“. Kaip lietuvis, jis gimė utopijoje ir joje išgyveno 30 metų. Utopija graikų kalboje reiškia „vieta, kurios nėra“, kalbėjo Venclova; Lietuva šiandien nebeegzistuoja kaip atskira valstybė žemėlapiuose ar eilinių užsienio piliečių sąmonėje. Pasak Gross, Venclova „samojingai ir drauge kraupiai palygino More'o fantaziją su sovietine tikrove.“

Savo pasikalbėjime su Laisvos Europos radijo korespondentu, Venclova pabrėžė, kad literatūra Lietuvoje šiandien neturi nieko bendro su socialistiniu realizmu. Ji gyva ir labai įdomi. Jauni autoriai rašo gerą poeziją ir prozą, kurią spausdina valstybinės leidyklos ir

Kontratenoras Allen Fast dainuoja Archangelo partiją Chicago Lyric operoje.

Lietuvos tema

PEN klubo kongrese

Lietuvos vardas plačiai nuskambėjo sausio 12 — sausio 18 d. New Yorke įvykusiame Tarpautiniame PEN kongrese. Devyni lietuviai buvo išvardinti PEN Kalinamų rašytojų komiteto pranešime. Sausio 15 d. komiteto spaudos konferencijoje ir vėliau kongreso diskusijose žymūs amerikiečių dramaturgas Arthur Miller tiesiai pareiškė: „Lietuva, bet kuria definicija, yra okupuota šalis.“ (Praėjusį lapkritį, Milleris ir 12 kitų amerikiečių rašytojų Vilniuje keturias dienas posėdžiavo su sovietų rašytojais; partinė spauda jį ir jo kolegas vaizdavo kaip naišius, sovietinė santarkva susižavėjusiančius.)

Millerio komentarą išaukė klausimas, ar Gorbaciovas suteiks daugiau išraiškos laisvės? Dramaturgas susidūrė įspūdi, kad lietuvių laukia „sulaikė kvapą“ — nors yra siek tiek vilties susilaukti liberalizacijos, jautiamas „ir „gilūs skepticizmas“ Gorbaciovo sugebėjimu ar noru pakeisti padėtį. Pasak Millerio, padėtis Lietuvoje labai sudėtinga: „Man pasakoję, kad rusai labai nedrįsta daugiau prispausti lietuvių, nes bijo pažadinti labai tvirtą lietuvių nacionalizmą“. Jis paminėjo Lietuvoje kuriančius rašytojus ir pabrėžė aukštą lietuvių teatro lygį. Tačiau jis pabrėžė, kad jam buvo „visiškai aišku“, jog lietuvių „labai nepatenkinti rusų dominavimu“. Vienuolika PEN pranešime išvardintų pabaltiečių rašytojų spaudos konferencijoje paminėjo latvių žurnaliste BATUNO vedėja Dagmara Vallens.

Sausio 17 d. PEN kongreso delegatui pasiuntė Gorbacioviui telegramą, kurioje jie prašo bemažant paleisti penkis rašytojus: Mykolą Rudenką, Jurį Badzio, Jurį Tarnopolski, Nizamediną Achmetovą, ir lietuvių Gintautą Išmantą. Šie rašytojai buvo parinkti, nes jų sveikata kalėjime taip pashėjusi, kad jie yra netoli mirties. Kalinamą latvių rašytoją Gunarą Freimaną garbės rariu priėmė Vakarų Vokietijos PEN centras.

The New York Times savaitinio knygų žurnalo redaktorius John Gross savo sausio 17 d. išspausdintame straipsnyje pavadino PEN kongreso praėjusią dieną įvykusias diskusijas apie utopijas intelektualus, apie nutautėjimą „ypač aukšto lygio“ ir išskyrė du „nepaprastai stiprius įnašus“ — Česlovo Milošo ir Tomo Venclovos. Venclova pasirėmė savo patirtimi okupuotoje Lietuvoje, palyginamas modernias komunistines valstybes su tradicinėmis utopijomis interpretacijomis, ypač su 16 a. anglų autoriaus Thomas More knyga „Utopija“. Kaip lietuvis, jis gimė utopijoje ir joje išgyveno 30 metų. Utopija graikų kalboje reiškia „vieta, kurios nėra“, kalbėjo Venclova; Lietuva šiandien nebeegzistuoja kaip atskira valstybė žemėlapiuose ar eilinių užsienio piliečių sąmonėje. Pasak Gross, Venclova „samojingai ir drauge kraupiai palygino More'o fantaziją su sovietine tikrove.“

Savo pasikalbėjime su Laisvos Europos radijo korespondentu, Venclova pabrėžė, kad literatūra Lietuvoje šiandien neturi nieko bendro su socialistiniu realizmu. Ji gyva ir labai įdomi. Jauni autoriai rašo gerą poeziją ir prozą, kurią spausdina valstybinės leidyklos ir

Tomas Venclova Kalifornijoje

Viena iš gražiųjų mūsų veiklos išraiškų yra naujų knygų sutiktuvės. Kovo 16 d. Dievulis nutarė išbandyti mūsų meilę savai knygai ir užliejo Los Angeles vandeniu. Pylė, žaibavo, atvažiuoti į parapijos rengiamą Tomo Venclovos knygos *Tekstai apie tekstus* pristatymą reikėjo ne automobilio, bet laivo. Ypač iš toliau, iš kalnuotų vietų atvykstančius gąsdino rūkas ir stiprūs vėjai.

Išgąsdino tik rengėjus — Lietuvių Bendruomenės Los Angeles apylinkė, nes galvojo, kad tokiu metu tikrai niekas neatvyks. Taip ir mudu, „plaukdami“ iš Valencijos, galvojom būsią vieninteliai. Bet stebuklas! Pasiryžėliu prisirinko pilnoka salė, kuriuos džiugiai pasveikino LB apylinkės pirmininkė Danguolė Navickienė, siūlydama tokio oro nepabūgusius apdovanoti medaliais.

Proga, tačiau, buvo tikrai išskirtinė. Apie knygą kalbėjo Bronys Raila — išsamiai, gyvai ir su humoru. Priminė visiems Tomo Venclovos atvykimą į šį kraštą prieš 8-9 metus, kai dauguma spaudos jį pasitiko keistomis nuomonėmis ir užuominomis, siūlė atsiriboti, vadino vaidinančiu kankinį, nors jo eilės ten, Lietuvoje, esą buvusios miglotos ir nepavojingos, tai ko bėgo iš ten, juk nebuvo tardomas — visai neminint, kad dar būdamas ten Helsinkio grupėje buvo viešai pasmerkęs rusų metodus. Čia atvykęs Venclova nesiteisino, ramiai ruošėsi literatūrinei karjerai, dėstė lietuvių kalbą universiteto studentams, rašė straipsnius lietuvių, lenkų ir rusų egzilių spaudoje, Amerikoje išleido keturias knygas, per PEN konferencijas apskrido visus kraštus, pasakydamas reikšmingas kalbas. Sovietinė spauda tuo tarpu pylė purvą ant „pasidariusio sraigeliu imperialistų politikos barose pasidavėlio“. Tomas Venclova teatsakė tik užklausimu apie ten privilegijose skęstančius lietuviškus vergus, pasidavusius Maskvai.

Pats autorius mažai kalbėjo apie savo knygą, siūlė patiems susidaryti nuomonę, palietė savo nostalgijų fazę, savo darbą Yale universitete, savo keliones, vertiau prašė jam duoti klausimus.

O klausimų būta daug. Apie gerą poetų stoką pagrindyje, į ką buvo atsakyta, kad senesniems pavojinga dėl atpažinimo, o jaunesiems be kritikų vertinimo sunku užaugti. Apie menkesnio išsilavinimo žmonių mėgiamas generalizacijas, ypač žydų atveju, apie su sovietiais čia flirtuojančius intelektualus, apie nutautėjimą „ypač aukšto lygio“ ir išskyrė du „nepaprastai stiprius įnašus“ — Česlovo Milošo ir Tomo Venclovos. Venclova pasirėmė savo patirtimi okupuotoje Lietuvoje, palyginamas modernias komunistines valstybes su tradicinėmis utopijomis interpretacijomis, ypač su 16 a. anglų autoriaus Thomas More knyga „Utopija“. Kaip lietuvis, jis gimė utopijoje ir joje išgyveno 30 metų. Utopija graikų kalboje reiškia „vieta, kurios nėra“, kalbėjo Venclova; Lietuva šiandien nebeegzistuoja kaip atskira valstybė žemėlapiuose ar eilinių užsienio piliečių sąmonėje. Pasak Gross, Venclova „samojingai ir drauge kraupiai palygino More'o fantaziją su sovietine tikrove.“

Savo pasikalbėjime su Laisvos Europos radijo korespondentu, Venclova pabrėžė, kad literatūra Lietuvoje šiandien neturi nieko bendro su socialistiniu realizmu. Ji gyva ir labai įdomi. Jauni autoriai rašo gerą poeziją ir prozą, kurią spausdina valstybinės leidyklos ir

Nuomonės ir pastabos

Svečias iš Vilniaus, bet kur čiabuviai?

Pastaromis dienomis plačiai žinoma Chicago radijo stotis WFMT transliavo vilniečio Antano Rekašiaus muzikinių kūrinių seriją. Radijo pranešėjas skelbė, kad kompozitorius, 58 metų lietuvis, yra šiuolaikinės muzikos kūrėjas ir vieši Chicagoje.

Lietuvis klausytojas, perklausęs Rekašiaus devyntą veikalą, tikriausiai buvo nustebintas juose neišgirdęs nei lietuviškų gaidų atbalsio, nei joms būdingo lyrizmo. Ne, Rekašius mat užangažavo internacionaliais tonais. Jo muzika dramatiška, kraupi ir pilna madingo „šmaikštavimo“. (Beje, gana keblai yra mados besivaikancijų situacija: neapsidairys, žiūrėk, ir jau bus atsilikę, senamadiški. Šiandieną, kai sklinda naujas devizas — atgal į melodiką, į tonacijas ir net į romantiką, Rekašiaus kūryba jau irgi kažkaip atgyventas dalykas. Ji nebestebina, nešokiuoja, o veikia nuobodina klausytoją.) Bet tai ne mūsų reikalas: kiekvienas terašo, kaip nori, kaip jam išeina. Mes, o gal ir nelietuviai radijo klausytojai, vis dėlto būtume buvę laimingesni, jeigu WFMT stotis būtų transliavusi ir kitų dabartinės Lietuvos kompozitorių muziką, pvz., Bajoro ar Kutavičiaus, kurie, gerai žinome, yra ir nuosakesni, ir lietuviškesni.

Kartoju: išėjome čia į spaudos puslapius nei Rekašiaus, nei radijo transliacijų rengėjų kritikuoti (pastarusius šia proga tegalim pasveikinti!), bet turime apgailestauti, kad iki šiol mūsų kultūriniai veiksniai neįstengė surengti išsiviečių kompozitorių kūrinių perdavimo per tokią įžymią stotį, kaip WFMT, turinčią per milijoną klausytojų. Štai guli rankraščiuose ir tyliai miršta Jakubėno, Kačinsko, Gaidelio simfoninė muzika. Niekas nebando ją įrašyti į plokšteles, į

magnetofonines juostas, juoba atlikti iškilmingų koncertų progomis. Prisimena ir vėl skaudus Juliaus Gaidelio atvejis, kai Chicago simfoninio orkestro vadovybė prašė, jo Ketvirtosios simfonijos išrašo, kad galėtų šį raiškų veikalą nominuoti Pulitzer premijos konkursui. Kompozitoriaus pagalbos prašymas buvo tada neišgirstas, bet gal dabar galima būtų kaip nors seną klaidą atitaisyti? Arba štai Vladas Jakubėnas: netrukus turėtume juk paminėti šį garbingą muziką, mirusį prieš dešimt metų. Jis Chicagoje ne viešėjo, bet gyveno ilgus metus ir energingai dalyvavo lietuvių visuomenėje. Trys jo simfonijos laukia ir laukia ir laukia... Tiesa, radijo pranešėjai negalėtų prirtvirtinti šiems kūriniams „contemporary music“ etiketės, bet ar tai iš tikrųjų svarbu?

A. Kučūnas

Kaltinimai ne tuo adresu

Su dideliu dėmesiu ir įdomumu skaitau *Draugo* kultūrinio priedo „Kertinę paraštę“. Labai dažnai ten būna paberta įdomių ir taiklių mintių. Perskaičiau net du kartus ir vėliausiają (*Draugas* Nr. 52 (11) 1986 m. kovo mėn. 15 d.) „Mikelininko žodis — daug pasakyta, daug nutylėta.“ Perskaičiau ir pasipiktinau.

To mano nepasitenkinimo dvi priežastys. Pirmoji tai maža — nėra jokios nuorodos, kur ir kokių būdu pasirodė tas Mikelininko pasisakymas. Skaitant susidaro įspūdis, kad tai būtų išspausdinto kažkokio interviu su Mikelininku proga. Bet kur? Kokio? Kada? Negi čia kokia paslaptis? O gal būtų buvę verta ir visą pasikalbėjimą perspausdinti? Juk įdomu paskaityti, kaip ten jam sekėsi galvynėtis su partijos „načalnikais“.

Antroji mano pasipiktinimo priežastis tai jau daug rimtesnė,

Sol. Arnoldas Voketaičis su styginiu kvartetu „Draugo“ koncerte.

Nuotrauka Jono Tamulaičio